המשיך אביי להקשות לרב יוסף: **סוֹף סוֹף, כָּל הָעוֹמֵד לִנְזוֹז** – פירות שנגמר בישולם וראויים כבר להגזז [ליתלש], **כְּנָזוּז דָּמֵי** – נחשבים כתלושים, ואם כן אין דין התמרים בקרקע אלא כמטלטלין, ואיך יגבו מהם למזון הבנות. השיב לו רב יוסף: **דְּצָרִיכָא לְדִיקְלָא קָאֲמִינָא** – כוונתי היתה שיתנו לה למזונותיה מתמרים הצריכים עדיין לניקיח הדקל, שכיון שהם צריכים לקרקע, דינם בקרקע.

הגמרא מביאה מעשה נוסף: **הֲהוּא** – מעשה **בִּיתוֹם וִיתוֹמָה**, שהניח להם אביהם מטלטלין, והיה אפוטרופוס ממונה על נכסיהם עד שיגדלו, **דְּאָתוּ לְקַמֵּיהּ דְּרַבָּא** שיורה כיצד לזון את היתומה, שהרי אי אפשר לזונה ממטלטלין. **אָמַר לְהוּ רָבָא, הַעֲלוּ לְיָתוֹם בִּשְׂכִיל יְתוֹמָה** – הרבו במזון הניתן ליתום, כדי שיהיה בו די גם למזונות אחותו.

מקשה הגמרא: **אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנַן לְרַבָּא, וְהָא מַר הוּא דְּאָמַר מִמְּקַרְקָעֵי וְלֹא מִמְּטַלְטְלֵי** – והרי אתה אמרת שיש לגבות רק מקרקעות ולא ממטלטלין, **בֵּין לְמְזוֹנֵי** – למזונות הבנות, **בֵּין לְכְתוּבָּה** – לאשה הגובה כתובתה, **וּבֵין לְפַרְנָסָה** – לצרכי נדוניית הבנות, ואילו בכך שמעלים ליתום עבור היתומה נמצא שהיא ניזונית ממטלטלין. מתרצת הגמרא: **אָמַר** לְהוּ רבא, לא היתה כוונתי שירבו במזונותיו מחמת שיש לבת זכות בנכסים אלו, אלא מפני זכויות הבן בנכסים, שהרי **אִילּוּ רָצָה** היתום **שִׁפְחָה** כדי **לְשַׁמְּשׁוֹ, מִי לֹא יָהֲבִינַן לֵיהּ** – וכי לא היה האפוטרופוס נותן לו, והרי זה חלק מצרכיו, **כָּל שֶׁכֵּן הָכָא דְּאִיכָּא תַּרְתֵּי** – כל שכן כאן, שעל ידי שנותנים לו מזונות שיוכל לזון את אחותו שתשמשנו, שיש בזה שתי טובות עבורו, גם שיהיה לו מי שתשמשו ותדאג לצרכיו, ועוד שהיא אחותו ובודאי נוח לו שתהא ניזונת.

הגמרא מביאה מחלוקת תנאים בענין גביית צרכי הבנות ממטלטלין: **תָּנוּ רַבָּנָן, אֶחָד נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** – קרקעות, **וְאֶחָד נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** – מטלטלין, **מוֹצִיאִין** אותם מהיתומים **לְמְזוֹן הָאִשָּׁה וְלִבְנוֹת, דִּבְרֵי רַבִּי. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, נְכָסִים שֶׁיֵּשׁ לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–קרקעות], **מוֹצִיאִין לְצורך הַבָּנוֹת מִן הַבָּנִים** היורשים, למזונות ופרנסה, **וְכן מוציאים נכסים אלו לַבָּנוֹת** הקטנות, לחלוק להן את חלקן בירושה, **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם, אם השאיר המת רק בנות ליורשו, **וּמוציאים לַבָּנִים** הקטנים, עבור חלקם בירושה, **מִן הַבָּנִים** הגדולים שהחזיקו בהם. **וּמתי מוציאים נכסים אלו לַבָּנִים**, שהם היורשים מן התורה, **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם, דווקא **בְּנְכָסִים מְרוּבִּין** – שהשאיר האב אחריו די ממון כדי ספוק מזון הבנים והבנות עד שיבגרו, שאז הדין הוא שהנכסים שייכים לבנים שהם היורשים מהתורה, ואם הבנות הגדולות החזיקו בהם, מוציאים אותם מידן עבור הבנים, והם נותנים לבנות לצורך מזונותיהן ופרנסת נדוניתן, כתקנת חכמים. **אֲבָל לֹא** מוציאים את הנכסים **לַבָּנִים מִן הַבָּנוֹת, בִּנְכָסִים מוּעָטִין** – כאשר אין די בנכסי הירושה עבור מזון הבנים והבנות עד שיגדלו, אלא באופן כזה הבנות יזונו מן הנכסים, והבנים יחזרו על הפתחים. עד כאן ביאר רבי שמעון בן אלעזר את דין הקרקעות.

עתה מבאר את דין המטלטלין: **נְכָסִים שֶׁאֵין לָהֶן אַחֲרָיוּת** [–מטלטלין], **מוֹצִיאִין** אותם **לַבָּנִים** הקטנים, **מִן הַבָּנִים** הגדולים שהחזיקו בהם. **וְכן לַבָּנוֹת** הקטנות **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם. **וְכן לַבָּנִים** שהם היורשים מהתורה, **מִן הַבָּנוֹת** הגדולות שהחזיקו בהם, ובזה דין המטלטלין בקרקעות. **אֲבָל לֹא** – אין מוציאים מטלטלין אלו **לַבָּנוֹת** – עבור מזונותיהן ופרנסת נדונייתם, **מִן הַבָּנִים**. ובדין זה חולק רבי שמעון בן אלעזר על רבי שאמר שמוציאים למזון הבנות גם ממטלטלין.

פוסקת הגמרא את ההלכה: **אַף עַל גַּב דְּקַיְימָא לָן** בכל מקום שֶׁהֲלָכָה **כְּרַבִּי מֵחֲבֵירוֹ**, שבכל מחלוקת שנחלק רבי עם תנא אחר, הלכה כרבי, **הָכָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר. דְּאָמַר רַבָּא, הִלְכְתָא, שיש לגבות מִמְּקַרְקְעֵי וְלֹא מִמְּטַלְטְלֵי, בֵּין לְכְתוּבָּה, בֵּין לְמְזוֹנֵי** – למזונות הבנות, **וּבֵין לְפַרְנָסָה** – לצרכי נדוניית הבנות.

משנה

משנה זו והמשנה שלאחריה (נב:) עוסקות בתנאי הכתובה, ומבארות שיש תנאים בכתובה שחייבו בהם חכמים את הבעל, ולכן אף אם לא כתבם בכתובה הרי הם כמי שנכתבו, וחייב בהם: **לֹא כָּתַב לָהּ** הבעל לאשתו **כְּתוּבָּה** כלל, אף על פי כן יש לה ממון כתובה, שאם היתה **בְּתוּלָה** בנישואיה, ונתאלמנה או נתגרשה, **גּוֹבָה מָאתַיִם** זוז, **וְאִם** היתה **אַלְמָנָה** בשעה שנישאה, גובה **מָנֶה** [–מאה זוז], **מִפְּנֵי שֶׁחִיּוּב זה הוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.**

דין נוסף: אם כתב כתובה לבתולה, אך **כָּתַב לָהּ** על **שָׁוֶה** השָׁוֶה רק **מָנֶה**, שהיא תהיה משועבדת לה **תַּחַת** [–במקום] **מָאתַיִם** זוז שהוא חייב בכתובתה, **וְלֹא כָּתַב לָהּ** שמלבד שדה זו 'כָּל נְכָסַי אֲחֵרִים **אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתֵיךְ**' – כל נכסיי יהיו משועבדים לכתובתך, כתקנת חכמים, אלא רצונו שרק שדה זו השוה מנה תשתעבד לה, לא הועילה כתיבתו, אלא **חַיָּיב** לפרוע לה כשתתגרשה או תתאלמנה מאתים זוז מכל נכסיו, **מִפְּנֵי שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין**, שיהיו כל נכסיו משועבדים לאותם מאתים זוז.

המשנה מביאה חיוב נוסף שהוא מתנאי בית דין: אם **לֹא כָּתַב לָהּ** את מה שתקנו חכמים שיכתוב, 'אִם תִּשְׂתַּבֵּאי, אֶפָּרְקִנָּךְ **וְאוֹתְבִינָךְ לִי לְאִינְתוּ**' – אם יִשְׂבּוּ אותך לסטים, אפדך ואחזירך להיות אשתי, **וּבְכֹהֲנֶת** – אשת כהן, שאם נשבית נאסרת עליו ואינו יכול להחזירה, לא כתב לה את מה שתקנו חכמים שכותבים לכהנת, **וְהֵיינוּ 'אַהֲדְרִינָךְ לְמֵדִינָתָךְ'** – אפדך ואשיבך למדינתך ולבית אביך, אף על פי כן **חַיָּיב** לפדותה, ובישראלית אף לקיימה לאשה, **מִפְּנֵי שֶׁחִיּוּב זה הוּא תְּנַאי בֵּית דִּין.**

דין נוסף בענין חיוב פדייתה: אם אכן **נִשְׁבֵּית, חַיָּיב לִפְדּוֹתָהּ, וְאִם אָמַר** הבעל איני רוצה לפדותה, אלא **חֲרֵי גִיטָּהּ** וכסף **כְּתוּבָּתָהּ**, כלומר, הריני מגרשה ונותן לה את כתובתה, ואפטר מחיוב פדיונה, **וְתִפְדֶּה** היא **אֶת עַצְמָהּ, אֵינוֹ רַשַּׁאי**, מפני שבשעה שנשבתה היתה נשואה לו ונתחייב בפדיונה.

המשנה מביאה עתה אופן שהבעל יכול להפטר מאחד מחיובי הכתובה: **לָקְחָה** – נחלתה האשה, **חַיָּיב לְרַפְּאוֹתָהּ**, כשם שחייב במזונותיה, אך **אִם אָמַר חֲרֵי גִיטָּהּ וּכְתוּבָּתָהּ, וְתִרְפֵּא אֶת עַצְמָהּ, רַשַּׁאי**, לפי שחיוב ריפויה הוא כמו חיוב מזונותיה, וכשם שאין אדם חייב לזון את גרושתו, כך אינו חייב לרפאותה.

* * *

גמרא

שנינו במשנה: 'לֹא כתב לה כתובה, בתולה גובה מאתים ואלמנה מנה'. מברר הגמרא: **מַנִּי** – כדעת מי סוברת משנתינו בדין זה, ודאי **כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, דְּאָמַר** (להלן נד:), **כָּל הַפּוֹחֵת לִבְתוּלָה מִמָּאתַיִם וְכן הפוחת לְאַלְמָנָה מִמָּנֶה**, אפילו אם עושה כן מדעתה, כל ביאה שבא עליה **חֲרֵי זוֹ בְּעִילַת זְנוּת**, כמי שבא על אשתו ללא כתובה, ואף שבאמת לא הועיל תנאו והוא חייב בכתובתה, מכל מקום אינה סומכת דעתה על כך. **דְּאִי** משמעינו **כְּרַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר** שאם **רָצָה** הבעל לפחות לה מדמי הכתובה, והיא מסכימה לכך, **כּוֹתֵב לִבְתוּלָה שְׁטָר** כתובה **שֶׁל מָאתַיִם, וְהִיא כּוֹתֶבֶת** לו שובר שכתוב בו **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ מָנֶה**, אף שבאמת לא קיבלה ממנו, ומעתה לא תוכל לתובעו אלא מנה. **וְכן** כותב **לְאַלְמָנָה** כתובה של **מָנֶה**, כדינה, **וְהִיא כּוֹתֶבֶת** לו שובר שכתוב בו **הִתְקַבַּלְתִּי מִמְּךָ חֲמִשִּׁים זוּז**, אף שלא קיבלה ממנו. ומבואר בדברי רבי יהודה שהאשה יכולה למחול על חלק מכתובתה, ואילו במשנתינו מבואר שלעולם כתובת הבתולה מאתים ושל האלמנה מנה, ומשמע שאין מחילתן מועילה.

לפי זה מקשה הגמרא: אם משנתינו כרבי מאיר, **אֵימָא סֵיפָא** – אמור ובאר את הסיפא, אם **כָּתַב לָהּ** לבתולה **שָׁוֶה מָנֶה תַּחַת**

המשך בעמוד עה

מְאֹתַיִם זוּז, וְלֹא כָּתַב לָהּ כָּל נְכָסַיִם דְּאִית לִי אַחֲרָאִין לִכְתוּבָּתֵיךְ, חַיֶּיב לתת לה מאתים זוז מכל נכסיו, מפני שֶׁהוּא תְּנַאי בֵּית דִּין. וסברה הגמרא שתוכל לגבות כתובתה אף מהלקוחות, אם ימכור הבעל את נכסיו, כאילו הם כתובים בשטר הכתובה, ואם כן, אָתָאן – באנו בסיפא לְדעת רַבִּי יְהוּדָה, דְּאָמַר, אַחֲרָיוּת טָעוּת סוֹפֵר הוּא – אם לא נכתבה בשטר 'אחריות', שיוכל המלוה לגבות את חובו מנכסים משועבדים שביד הלקוחות, זו טעות של הסופר ששכח לכתוב כן, אך ודאי בכל שטר דעת המלוה והלוה שתהיה אחריות, וזהו במשמעות משנתינו שאף אם לא שעבד לה בפירוש את כל נכסיו, גובה אף ממשועבדים. דְּאִי משנתינו כְּרַבִּי מֵאִיר, דְּאָמַר, אַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא, ואם לא נכתבה האחריות בשטר הכתובה, אין האשה גובה ממשועבדים. ומבארת הגמרא היכן נחלקו בזה רבי מאיר ורבי יהודה: דְּתָנַן (ב"מ יב:), מָצָא אדם בשוק שְׁטָרֵי חוֹב, ואינו יודע אם אבדו ללוה אחר שפרעם ועליו להשיבם לו, או שאבדו מהמלוה ואינם פרועים עדיין ועליו להשיבם למלוה, והלוה מודה שעדיין לא פרעו ונפלו מהמלוה, הדין הוא שאם

יֵ֣שׁ בָּהֶן֮ אַחֲרָיוּת֒ נְכָסִים, ששעבד הלוה למלוה את נכסיו, שיוכל לגבותם אף מלקוחות, לֹא֮ יַחֲזִיר֒ אותם המוצא למלוה, מפני שֶׁבַּיִת דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – מהלקוחות, ויש לחשוש שבאמת החוב פרוע, ועשה הלוה קנוניא עם המלוה על הלקוחות, שישקר הלוה ויאמר שלא פרע, וכיון שאין ללוה נכסים יגבה המלוה שלא כדין מהלקוחות, ויחלקו בנכסים אלו. אבל אם אֵין בָּהֶן֮ אַחֲרָיוּת֒ נְכָסִים, יַחֲזִיר֒ המוצא את השטר למלוה, מפני שֶׁאֵין בֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – מנכסים שביד הלקוחות, אלא רק מהלוה עצמו, והוא הרי מודה שאין החוב פרוע, דִּבְרֵי רַבִּי מֵאִיר. וַחֲכָמִים אוֹמְרִים, אֶחָד זֶה וְאֶחָד זֶה – בין שטר שיש בו אחריות, ובין שטר שאין בו אחריות, לֹא֮ יַחֲזִיר֒ המוצא למלוה, מפני שֶׁבֵּית דִּין נִפְרָעִין מֵהֶן – גובים מהלקוחות, כיון שמה שלא כתוב בשטר אחריות זו טעות סופר, ואף רבי יהודה בכלל חכמים אלו, החולקים על רבי מאיר. מסיימת הגמרא את קושייתה: נמצא אם כן שהרי"ף של משנתינו כדעת רַבִּי מֵאִיר היא, שלא מועילה מחילת האשה, וְאילו הַסַּיְפָא כדעת רַבִּי יְהוּדָה, שאחריות טעות סופר היא, ואף כשלא כתב אחריות בכתובתה גובה מנכסים משועבדים.

מנסה הגמרא ליישב: וְכִי תֵּימָא – ואם תרצה ליישב ולומר דכּוּלָּהּ – כל המשנה כְּרַבִּי מֵאִיר הִיא, וְאף על פִּי כן אמרה המשנה בסיפא שהנכסים משועבדים אף שלא כתב אחריות, והיינו משום דְּשַׁאנִי לֵיהּ לְרַבִּי מֵאִיר – שרבי מאיר מחלק בדין אחריות בֵּין כְּתוּבָּה לְשׁטָרֵי – לשאר שטרות, דכיון ששעבוד הנכסים בכתובה הוא מתנאי בית דין, מודה רבי מאיר שאומרים בזה אחריות טעות סופר, ואם כן אף הסיפא כרבי מאיר היא. דוחה הגמרא: וּמִי שַׁאנִי לֵיהּ – וכי רבי מאיר מחלק כן, וְהָתַנְיָא, חֲמִשָּׁה חיובים הם, שגּוֹבִין אותם רק מִן הַמְּשׁוּעְבָּדִין – מנכסים בני חורין, ולא ממשועבדים, וְאִלּוּ הֵן, א. פֵּירוֹת, ב. וְשֵׁבָח פֵּירוֹת, כלומר, הגוזל שדה ומכרה לאחר, ואותו לוקח השביח את גוף הקרקע ואף זרעה והצמיח בה פירות, ובא הנגזל והוציאה בדין עם פירותיה מן הלוקח, יכול הלוקח לחזור ולתבוע מהגזלן שמכרה לו את דמי הפירות ואת שבח הקרקע, אמנם גובה ממון זה רק מנכסים שביד הגזלן עצמו, ולא ממה שמכר לאחרים. ג. וְכֵן הַמְקַבֵּל עָלָיו לְזוֹן אֶת בֶּן אִשְׁתּוֹ וּבַת אִשְׁתּוֹ מבעלה הקודם, שאינם ניזונים אלא מנכסים שברשותו. ד. וְכֵן נָכְשׁ – שטר חוֹב שֶׁאֵין בּוֹ אַחֲרָיוּת. ה. וְכֵן כְּתוּבַּת אִשָּׁה שֶׁאֵין בָּהּ אַחֲרָיוּת. מסיימת הגמרא את הוכחתה: הרי מַאן שָׁמְעַתְּ לֵיהּ – איזה תנא שמענו דְּאָמַר שאַחֲרָיוּת לָאו טָעוּת סוֹפֵר הוּא, הרי זהו רַבִּי מֵאִיר, ואם כן ברייתא זו הסוברת ששטר שלא נכתבה בו אחריות גובה רק מבני חורין, בשיטתו היא, וְקָתָנֵי בה גם כְּתוּבַּת אִשָּׁה, שאם אין בה אחריות אינה גובה ממשועבדים. ואם כן חוזרת הקושיא על משנתינו, שהרישא כרבי מאיר שאין האשה יכולה למחול על כתובתה, והסיפא כרבי יהודה, שאחריות טעות סופר היא.

מתרצת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא – אם תרצה אמור שכל משנתינו כְּרַבִּי מֵאִיר היא, וְאִיבָּעֵית אֵימָא שכל משנתינו כְּרַבִּי יְהוּדָה היא. ומבארת הגמרא את דבריה: אִיבָּעֵית אֵימָא שמשנתינו כְּרַבִּי יְהוּדָה היא, שסובר שאחריות טעות סופר היא, ולכן גובה ממשועבדים אף אם לא כתב לה שכל נכסיו אחראים לכתובתה, כמשמעות הסיפא, אמנם מה שמבואר ברישא שאף אם לא כתב לה כתובה יש לה מנה ומאתים, אין זו סתירה לדעתו שיכולה האשה למחול על כתובתה, שכן הָתָם, מדובר שֶׁהָתְנָה לֵיהּ 'הִתְקַבַּלְתִּי' ומחלה לו בפירוש, ומחילתה מועילה, ואילו הָכָא, במשנתינו, הרי לֹא כָּתְבָה לֵיהּ הִתְקַבַּלְתִּי ולא מחלה לו, ולפיכך חייב לתת לה כפי שתיקנו חכמים.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא, כל משנתינו כְּרַבִּי מֵאִיר היא, ולכן ברישא אף שלא כתב לה כתובה אינו נפטר, כיון שאין מחילת האשה מועילה, וּמַאי לשון 'חַיֶּיב' דְּקָתָנֵי בסיפא, שממנה הקשינו שמשמע שאף שלא כתב לה אחריות נכסים חייב לפרוע לה, אין הכוונה שחייב לפורעה ממשועבדים, שהרי רבי מאיר סובר שאחריות לאו טעות סופר היא, אלא גובה מִן הַמְּחוֹרָרִין – מנכסים בני חורין שברשות הבעל, ולא ממשועבדים.

* * *

שנינו במשנה: 'לֹא כָּתַב לָהּ וכו' אפרקינך ואותבינך לי לאינתו, ובכהנת אהדרינך למדינתך, חייב'. הגמרא מביאה מימרא, ומקשה עליה ממשנתינו: אָמַר אֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, אֲשֶׁת יִשְׂרְאֵל שֶׁנִּאֲנְסָה, אֲסוּרָה לְבַעְלָהּ. ואף שביאת אונס אינה אוסרת באשת ישראל, חַיִּישִׁינַן – אנו חוששים שֶׁמָּא רק תְּחִלָּתָהּ של הביאה היתה בְּאוֹנֶס, וְאולם סוֹפָהּ היה בְּרָצוֹן, ואשת ישראל הנבעלת מרצונה לאחר נאסרת על בעלה.

אֵיתִיבֵיהּ [–הקשה] רַב לַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, שנינו במשנה שתקנו חכמים שיכתוב אדם לאשתו בכתובתה 'אִם תִּשְׁתַּבְּאִי, אֶפְרְקִינָךְ וְאוֹתְבִינָךְ לִי לְאֵינְתּוּ' – אם ישבו אותך לסטים, אפדה אותך ואחזירך להיות לי לאשה, והשבויה הרי היא בחזקת אנוסה, ואף על פי כן התירוה לו חכמים, ולא חששו שמא לבסוף נתרצתה. אִישְׁתִּיק – השתתק אביו של שמואל, ולא השיבו. קָרֵי רַב עָלֵיהּ דַּאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל – קרא רב על אביו של שמואל את הפסוק שָׁרִים עָצְרוּ [–נמנעו] בְּמִלִּים, וְכַף יָשִׂימוּ לְפִיהֶם' (איוב כט ט), שמנע עצמו מלהשיב אף שהיה לו מה לענות.

שואלת הגמרא: מַאי אִית לֵיהּ לְמֵימַר – מה היה אבוה דשמואל יכול לומר כדי לתרץ את הקושיא מהמשנה. משיבה הגמרא: היה יכול להשיב שדוקא בְּשִׁבְיָה חֲכָמִים והתירוה לבעלה, מפני שאין עדים שנבעלה להם, ואף שאנו חוששים שנאנסה, לענין איסורה יש כאן רק ספק ספיקא, ספק אם נבעלה, ואף אם נבעלה ספק אם התרצתה בסוף, ואילו אביו של שמואל אמר את דינו רק באופן שיש עדים שנבעלה, ויש ספק אחד, שמא התרצתה לבסוף, ולכן נאסרת.

שואלת הגמרא: וְלַאֲבוּהּ דִּשְׁמוּאֵל, אוֹנֶס דְּשַׁרְיָא רַחֲמָנָא הֵיכִי מַשְׁכַּחַת לָהּ – דין אנוסה שהתירה התורה לבעלה הישראל, איך אתה מוצא זאת, הרי בכל אנוסה אנו חוששים שסופה היה ברצון. משיבה הגמרא: זהו בְּגוֹן דְּקָאֲמְרֵי עֲדִים, שֶׁצָּוְחָה האנוסה וסרבה מִתְּחִלָּה וְעַד סוֹף, ובאופן כזה היא מותרת לבעלה.

מביאה הגמרא את דעת החולק על אבוה דשמואל: וְאבוה דשמואל פְּלִינָא – חולק על דבריו דְּרָבָא, דְּאָמַר רָבָא, כָּל אשת איש הנבעלת לזר, שֶׁתְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹף בְּרָצוֹן, ולא עוד אלא אֲפִילּוּ הִיא אוֹמֶרֶת לבאים להצילה מידיו, הַנִּיחוּ לוֹ – לבועל, שֶׁאִלְמָלֵא (לֹא) נִזְקַק לָהּ לאונסה היתה הִיא עצמה שׁוֹכֶרְתּוֹ שיבעלנה, מוּתֶּרֶת לבעלה. וּמַאי טַעְמָא, יֵצֶר אַלְבְּשָׁהּ – בתחילת הבעילה הלביש בה הבועל יצר ורצון לזה, ועל כן נחשב הכל לאונס אצלה, שרצון זה בא לה מחמת האונס, בעל כרחה.

הגמרא מסייעת לרבא מברייתא: תַּנְיָא כְּוָותֵיהּ דְּרָבָא, נאמר בתורה בפרשת סוטה (במדבר ה יג) 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה', כלומר שלא תפסה הבועל בחזקה, אלא מרצון נבעלה לו, ובאופן זה אמרה תורה שהיא אֲסוּרָה לבעלה, ומכאן אתה שומע, הָא נִתְפְּשָׂה על ידו בעל כרחה, מוּתֶּרֶת לבעלה. ממשיכה הברייתא ומדייקת: ממה שנאמר 'והיא' לא נתפסה יש לדייק שדוקא בסתם אשה חילקה התורה בין אונס לרצון, ואולם יֵשׁ לְךָ אשה אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפְּשָׂה, אלא נבעלה מרצון, מוּתֶּרֶת, וְאֵיזוֹ זוֹ, כָּל שֶׁתְּחִלָּתָהּ בְּאוֹנֶס וְסוֹפָהּ בְּרָצוֹן, והטעם שהיא מותרת הוא כדברי רבא, שהלביש בה הבועל יצר וגרם לה לרצות בכך, אך נשאר על הבעילה שם אונס.

הגמרא מביאה ברייתא הדורשת מהפסוק דין אחר, וממילא אין קושיא על אבוה דשמואל כיצד הוא ידרוש את ייתור הלשון 'היא' שבפסוק: תַּנְיָא אִידָךְ, 'וְהִיא לֹא נִתְפָּשָׂה', כלומר שלא תפסה הבועל בחזקה, אלא מרצון נבעלה לו, ובאופן זה אמרה תורה שהיא אֲסוּרָה לבעלה. ומכאן אתה שומע, הָא נִתְפְּשָׂה בעל כרחה, מוּתֶּרֶת לבעלה. ומדייקים מתיבת 'והיא' שדוקא בסתם אשה חילקה התורה בין אונס לרצון, וְאולם יֵשׁ לְךָ אשה אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁנִּתְפְּשָׂה ונבעלה באונס, אֲסוּרָה לבעלה, וְאֵיזוֹ זוֹ אֵשֶׁת כֹּהֵן. דרשה נוספת מייתור תיבת 'והיא': אָמַר רַב יְהוּדָה, אָמַר שְׁמוּאֵל, מְשׁוּם רַבִּי יִשְׁמָעֵאל, 'וְהוּא לֹא נִתְפָּשָׂה', אלא נבעלה מרצון, אֲסוּרָה לבעלה. ומכאן אתה שומע, הָא נִתְפְּשָׂה באונס, מוּתֶּרֶת. ומדייקים מתיבת 'והיא' שדוקא בסתם אשה חילקה התורה בין אונס לרצון,

המשך בעמוד כה

וְאולם יֵשׁ לְךָ אשה אַחֶרֶת, שֶׁאַף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפַּשָּׂה, אלא מרצון נבעלה, מוּתֶּרֶת, וְאֵיזוֹ, זוֹ אשה שֶׁקִּדּוּשֶׁיהָ קִדּוּשֵׁי טָעוּת, שנתקדשה על תנאי ולא נתקיים התנאי, שנמצאו קידושיה בטלים, ואשה זו אף אם זינתה ברצון לא נאסרה על בעלה, מפני שאינה אשת איש כלל אלא נחשבת כפנויה, שֶׁאֲפִלּוּ בְּנָהּ – מבעלה זה מוּרְכָּב עַל כְּתֵיפָהּ, מֻמְאָנֶת בקדושין וְהוֹלֶכֶת לָהּ ללא גט, לפי שבטלו קידושיה למפרע, וכפנויה היא.

* * *

אגב האמור במשנה שמתנאי כתובה הוא שיפדה הבעל את אשתו ויחזירנה אליו, מביאה הגמרא נידון בנשים שבויות: אָמַר רַב יְהוּדָה, הָנֵי נָשֵׁי דְּנָנְבוּ נַנְּבֵי – אותן הנשים שגונבים אותן לסטים מתחת יד בעליהן, שַׁרְיָין לְגוּבְרֵייהוּ – מותרות לבעליהן, אף שמן הסתם הן נבעלות לליסטים, מפני שאנוסות הן. אָמְרֵי לֵיהּ רַבָּנָן לְרַב יְהוּדָה, כיצד אתה אומר שאנוסות הן, וְהָא קָא מַמְטְיָין לְהוּ נַהֲמָא – והרי אנו רואים שהן מביאות לפני הגנבים לחם ומזון כשהן אצלם, ומוכח שברצון שוהות הן אצלם ומדוע מותרות. השיב להם רב יהודה: מֵחֲמַת יִרְאָה הן עושות כך.

המשיכו החכמים להקשות לו: וְהָא קָא מְשַׁלְּחָן לְהוּ גְּיֵרֵי – והרי הן מזמנות ומושיטות לגנבים חיצים בשעת מלחמתם באויביהם, ומוכח שרצונם לשהות עמהם. השיב להם רב יהודה: גם זה מֵחֲמַת יִרְאָה הן עושות.

אומרת הגמרא: אמנם וַדַּאי אם שַׁבְקִינְהוּ – הניחו אותן הגנבים לשוב לבעליהן, וְאָזְלָן מַנַּפְשַׁיְיהוּ – והנשים הולכות מעצמן לגנבים, אֲסִירָן לבעליהן.

* * *

הגמרא מביאה דינים שונים בנשים שנשבו למלכות: תָּנוּ רַבָּנָן, שְׁבוּיֵי מַלְכוּת – נשים שנשבו למלך לתשמיש, הֲרֵי הֵן כְּשֶׁבוּיִין ומותרות לבעליהן, כיון שאנוסות הן. גְּנוּבֵי לִיסְטִים – נשים שנשבו על ידי גזלנים, אֵינָן כְּשֶׁבוּיִין, אלא אנו אומרים שברצון נבעלו להם, ואסורות לבעליהן.

מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא אִיפְּכָא – מצאנו ברייתא שכתוב בה להיפך, שגנובי ליסטות מותרות, ושבויי מלכות אסורות.

מתרצת הגמרא: מַלְכוּת אַמַּלְכוּת לֹא קַשְׁיָא, שכן יש לחלק, הָא – הברייתא המתירה שבויי מלכות, עוסקת בְּמַלְכוּת אַחַשְׁוֵרוֹשׁ, שמפני שהיה מלך גדול יודעת האשה שלא יקחנה להיות לו לאשה, ואין לה רצון בבעילה זו, וממילא אנוסה היא ומותרת. וְהָא – הברייתא האוסרת שבויי מלכות, עוסקת בְּמַלְכוּת בֶּן נָצֵר, שהיה ראש ליסטים, ולכל כמה עיירות ומלך עליהם, וכיון שאינו מלך ממש סוברת האשה שישא אותה ונבעלת לו מרצון, כדי להיות אשת מלך. וכן הסתירה מלִיסְטוּת אַלִּיסְטוּת לֹא קַשְׁיָא, שכן יש לחלק, הָא – הברייתא האוסרת גנובי ליסטות, עוסקת בְּבֶן נָצֵר, שסוברת האשה שישאנה, ומתרצה לו, וְהָא – הברייתא המתירה גנובי ליסטות עוסקת בְּלִיסְטִים דְּעַלְמָא – גזלנים רגילים, שאין בידם שלטון ואין לאשה רצון להנשא להם, ונבעלת להם באונס.

הגמרא תמהה על התירוץ: ולדברייך, בֶּן נָצֵר הנזכר, הָתָם קָרֵי לֵיהּ מָלֶךְ, וְהָכָא קָרֵי לֵיהּ לִסְטִים – הברייתא הראשונה, האוסרת גנובי ליסטות, כוונתה ללסטים כבן נצר, ואילו הברייתא השניה האוסרת שבויי מלכות כוונתה למלכות של בן נצר, וקשה, האם בן נצר קרוי לסטים או קרוי מלך. מתרצת הגמרא: אִין – אכן, לִגְּבֵי אַחַשְׁוֵרוֹשׁ, שהיה מלך גדול, הרי שבן נצר לִסְטִים הוּא, ואילו לִגְּבֵי לִסְטִים דְּעַלְמָא – סתם גנבים, כְּמַלְכָּא הוּא, שכבש כמה עיירות ומלך עליהם, ולכן, הברייתא הראשונה המדברת במלכות אחשורוש, מכנה את בן נצר כלסטים, ואילו הברייתא השניה המדברת בלסטים רגילים שאין בידם שלטון, מכנה את בן נצר כמלך.

* * *

בסוגיא להלן (ק) מבואר שאשה הנשואה לבעלה באיסור לא תיקנו לה את תנאי הכתובה ששייכים בעודם נשואים, כגון מזונות ופירות, אלא רק את תנאי הכתובה שבהם הם נפרדים, וכגון דמי כתובתה שהיא נוטלת לאחר מיתת הבעל או לאחר שיגרשנה. בסוגייתנו יבואר האם ואימתי יש חיוב על הבעל לפדות את אשתו הנשואה לו באיסור. שנינו במשנה: לא כתב לה אם תשתבאי אפרקינך ואותבינך לי לאינתו, וְכֵן בְּכְהֶנֶת לא כתב לה את מה שחייבוהו, אֲהַדְּרִינָךְ לְמְדִינָתֵךְ וכו' – שיפדה אותה ויחזירנה לבית אביה, חייב לפדותה, מפני שהוא תנאי בית דין. אָמַר אַבַּיֵי, אַלְמָנָה הנשואה באיסור לְכֹהֵן גָּדוֹל, ונשבתה, חַיֶּיב לִפְדּוֹתָהּ, מפני שֶׁאֲנִי קוֹרֵא בָּהּ – יכול אני לקיים בה את התנאי האמור בכתובתה וּבְכְהֶנֶת, אֲהַדְּרִינָךְ לְמְדִינָתֵךְ, כלומר, כיון שעיקר חיוב פדיון בכל אשת כהן אינו כדי שתחזור לביתו [שהרי נאסרה עליו] אלא שיפדנה ויחזירנה לבית אביה, ובחיוב זה אינה נשארת עימו באיסור אלא נפרדת ממנו, והרי הוא חייב בכך כדין תנאי כתובה של כל בעל לאשתו, ואף שנישאת לו באיסור.